

Рецензії Reviews

Калуцка Н., Пархоменко Л. Олександр Кошиць : мистецька діяльність у контексті музики ХХ сторіччя / Н. Калуцка, Л. Пархоменко. – Київ : Фенікс, 2012. – 416 с. ; іл.

Дослідження творчості фундаторів української музики поповнилися монографією про Олександра Кошиця. Потреба в такій книжці, написаній Н. Калуцкою та Л. Пархоменко, безсумнівна: у виданні окреслена постать одного з найяскравіших українських митців минулого століття, постать славетна і трагічна. Здійснюючи місію посланця УНР до народів Заходу (з березня 1919 р.), О. Кошиць концертував з хоровими капелами у Європі (Чехословаччина, Австрія, Швейцарія, Франція, Бельгія, Голландія, Англія, Німеччина, Іспанія, Польща), а після 1922 року – у країнах Америки.

Концерти відкрили зарубіжжю дивовижний світ нашої національної культури – акапельну співочу традицію, розмаїття жанрів народної пісенності та духовної музики. Концерти мали триумфальний успіх. Українське мистецтво визнали унікальним явищем європейської культури. Однак, попри світову славу, митець не зміг повернутися в Україну. Це була трагедія для нього, а довгочасна заборона його творчості, навіть імені, збіднила українську культуру загалом та музичне мистецтво зокрема.

Автори справедливо зауважили, що О. Кошиць мав винятковий вплив на музичний тонус свого часу. Його різнобічна обдарованість виявлялася і в праці театрального капельмейстера (театр М. Садовського й Київська опера), і в музичній критиці, у пошуках фольклориста й розвідках етнологів, у блискучій есеїстиці, наукових аналізах сакральної монодії, у приватних спогадах і листуванні, у суспільно-громадській діяльності. Проте найяскравіше його дивовижний талант митця виявився в хоровому мистецтві – диригуванні й композиції. Власне тому, що фаховим для нього було артистичне амплуа, автори розглянули перебіг життя майстра в єдиному руслі з артистичною діяльністю (перший розділ). Хорове виконавство мало тоді потужний вплив на розвиток багатьох галузей музики. За появи харизматичних диригентів (М. Лисенко, Г. Давидовський, Я. Калішевський, О. Кошиць) хорове мистецтво перебувало в центрі музичного життя. О. Кошиць двічі «завойовував» Київ як диригент. Уперше – студентом Київської духовної академії (1898–1901), коли, усупереч забороні Священного Синоду, відновив виконання музики А. Веделя у своїх академічних концертах. Тоді зачарування публіки Веделівськими композиціями мало й ширший культурний ефект: стимулювало збирання розпорошених рукописів композитора та появу розвідок про нього. Удруге – упродовж десятиріччя праці зі студентським хором

РЕЦЕНЗІЇ

Київського університету (1908–1918). Автори подали цікаве спостереження, що О. Кошиць зламав усталену тоді вимогу легкої побудови програм (із введенням для контрасту інструменталістів). Він підніс вартість стильового компонента, навчив публіку цінувати українську пісенність, підтримав опрацювання її молодими композиторами (К. Стеценко, В. Ступницький, М. Леонтович, Я. Яциневич). Звідси – витoki Кошицевих інтерпретаційних відкриттів, що так уражали європейських музикологів. Огляди концертних турне капели О. Кошиця країнами Європи й Америки (США, Канада, Мексика, Аргентина, Уругвай, Бразилія, Каліфорнія, Куба) багаті на цитування рецензій музикологів та ентузіастів-журналістів. Уміщений матеріал дуже красномовний, оскільки акцентує як нотки громадянської солідарності європейських критиків з Україною, так і кризові моменти в бутті учасників хору. Окремим параграфом подано матеріал про спробу О. Кошиця повернутися в Україну (1928–1930), нереалізовану через інтриги та бюрократичну тяганину. Про це довідуємося здебільшого з наведеного листування. Тут болісно звучить і ностальгійна туга О. Кошиця за Києвом, рідними, друзями, і образа гідності. Щоб повернутися «зі щитом», О. Кошиць із товариством переклав українською зібрані різномовні рецензії і видав їх 1929 року в Парижі. Ці неоціненні документи – дифірамби світової критики генію О. Кошиця і нашому національному мистецтву – ще чекають на перевидання з кваліфікованим редагуванням. В останньому параграфі розділу ескізно окреслені праця Маєстро на Вінніпезьких диригентських курсах (для прожитку) та цілком невідомий матеріал щодо впровадження О. Кошицем акапельного співу в американські шкільні програми. Для цього Вітмарк видав величезним накладом легкі розкладки українських пісень з англійськими текстами. Зазначено також Кошицеве керування зібраними з околиць Нью-Йорка хорами для великих урочистих національних подій – пам'яті М. Садовського, шевченківських роковин, століття М. Лисенка тощо. Такі заходи скорочували О. Кошицеві життя, але й відмовитися від них він не міг.

Другий розділ розкриває хорову творчість О. Кошиця – обробки народних пісень. Ранні спроби Кошицевого запису тарасівських пісень пощастило задокументувати, виявивши збірник у рукописному відділі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Декілька письмових правок засвідчують вірогідний перегляд рукопису М. Лисенком. Історично важливою була практика запису кубанського історичного фольклору (500 пісень), який, на жаль, цілим комплектом знищили співробітники УНКВД разом з архівом Г. Концевича. За окремими винятками вцілілих зразків він лишився красивою легендою в «Спогадах» О. Кошиця. Ґрунтовну аналітичну працю становлять § 4 і § 5 другого розділу – «Концертні аранжементи» (аранжування), де розглянуті стилістика і жанрові особливості пісенного епосу, ліричних та ліро-епічних пісень, характерних і жартівливих, які мають яскраво виявлені відмінності. Окремо зауважимо на § 5 – «Ритуально-драматургічні аспекти в циклічних аранжементах обрядових пісень», де розглянуто колядки і щедрівки, канти і псалми з виокремленням «Псалми про Олексія, чоловіка Божого», веснянки. У цих жанрових підрозділах передбачені рух співаків, театралізація, навіть синтез народного дійства з побудовою фуги.

Третій розділ присвячено духовним композиціям. О. Кошиць належав до знавців цієї галузі, оскільки, окрім артистичної практики виконання її зразків, ще й вивчав їх з науковою метою, бо закінчив Академію зі ступенем кандидата богослов'я. Додамо, що на О. Кошиця неабиякий вплив справила праця І. Вознесенського (1898) про особливості церковного співу південно-західної традиції, яка суперечила тогочасним канонам. Очевидно, саме вона збудила інтерес О. Кошиця до знаної ним з дитинства практики богослужінь на Київщині. Їхній відгомін помітний у його літургіях, особливо в Першій. А всього їх Маєстро написав п'ять і майже в кожній апробував нові регіонально інтонаційні джерела. Для збереження літургіки О. Кошиця надзвичайно багато зробив З. Лисько. Він зібрав його твори, систематизував, відредагував і видрукував як єдиний фоліант.

ЛІДІЯ КОРНІЙ. ОЛЕКСАНДР КОШИЦЬ: МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ МУЗИКИ ...

Четвертий розділ монографії – «Портрет Маестро крізь призму життєпису, спогадів, листування». Дослідники прагнули розкрити характер, духовні цінності, внутрішні запити митця, зіставляючи події та свідчення сучасників на різних етапах його життя. Особливо цінними є вдумливі згадки про способи праці з хором Т. Щуровської, улюбленої учениці й другого диригента капели. Прагнення сформуванню тривкі культурні традиції українців у Канаді та США надихало О. Кошиця на невтомну діяльність, означену назвою параграфа «Подвижництво». Літературній спадщині присвячені параграфи «Спогади» і «Щоденники», де, зазначаючи багатющий фактаж, довершений спосіб вислову, щирість інтонацій, автори застерігають щодо випадків прикрого суб'єктивізму стосовно сучасників. На останніх роках життя злигодням, кривдам, звуженому колу спілкувань О. Кошиць протиставляв стоїцизм. Однак цілком нестерпним для нього був брак листів. Епістолярна спадщина митця величезна – майже 200 адресатів. Це найбагатше джерело інформації про Маестро. На думку науковців, тут переважає два типи листів: короткі, ділові, та розлогі листи-розмови. Обстежені архівні копії з Вінніпега містять майже 30 об'ємних колекцій листування з друзями, товаришами і рідними. Деякі цитовані фрагменти дотепні, вигадливі (відображують його власну манеру спілкування), рідше – філософські чи сумні, проте завжди змістовні.

Розділ «Хронологія життя і творчої діяльності» – найвиснажливіший у роботі, у вивіренні фактів, але, мабуть, найцінніший для наступних дослідників. Тут максимально повно подано відомості про склад артистів, репертуар артистичних подорожей, ще неznані переліки міст і днів концертів, які, сподіваємося, колись стануть у нагоді для поповнення паризького видання розшуканими рецензіями.

Монографія містить шість покажчиків творів – з усіх галузей творчості. Книжка оснащена двома блоками ілюстрацій та факсиміле, які мають важливе документальне значення. На форзацах книги – відбитки рідкісних фотографій зі стадіону в Мехіко, де співав хор О. Кошиця. Чи не вперше у світі концерт цього видатного музиканта-хормейстера тричі збирав понад 30 тис. (!) слухачів.

Маємо вітати вихід цікавої, інформаційно насиченої книги про видатного репрезентанта українського музичного мистецтва ХХ ст. та, водночас, про одну з багатьох яскравих сторінок історії вітчизняної музичної культури. Сподіваємося, що книга «Олександр Кошиць: мистецька діяльність в контексті музики ХХ сторіччя» приверне увагу не лише музикантів-професіоналів, але й любителів мистецтва, студентів музичних закладів, усіх небайдужих до проблем української історії та культури.

Лідія Корній